İSTANBUL TİCARET ODASI

Etüt ve Araştırma Şubesi

TÜTÜN SEKTÖR PROFİLİ

Hazırlayan :
Alper Ersan

Haziran 2004

TÜTÜN SEKTÖR PROFİLİ

I. ÜRÜN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Ürün Tanımı

1.2. Tarihçe

1.3. Tütün Çeşitleri

II. DÜNYA TÜTÜN PİYASASI

2.1. Dünya Tütün Üretimi

2.2. Dünya Tütün Ticareti

2.2.1. İhracat

2.2.2. İthalat

III. TÜRKİYE TÜTÜN PİYASASI

3.1. Türkiye'de Tütün Üretimi

3.2. Dış Ticaret

3.2.1. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları ve Mevzuat

3.2.2. İhracat

3.2.3. İthalat

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

I. ÜRÜN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Ürün Tanımı:

Tütün bitkisi, bitki topluluğunun Patlıcangiller (Solanacea) familyasına dahil olup, Nicotiana cinsini teşkil etmektedir. Genellikle Nicotiana cinsine dahil tütün türlerinin yetiştikleri toprağın humus bakımından zengin olması gerekmektedir. Tütün bitkisinin, Amerika kökenli olarak 50 kadar çeşidi, Avustralya ve Yeni Zelanda kökenli olarak 5-6 çeşidi olup, diğer birkaç tanesinin de Asya kökenli olduğu, böylece 60 üzerinde çeşidi bulunduğu ifade edilmekte ise de, saf tür olarak belirtilen bir çok tiplerin aynı türün alt türleri olduğu tespit edilmiştir.

Nicotiana çeşitlerinin asli özellikleri şöyledir: Genellikle yıllık bir bitki olmakla beraber çok yıllık olanları da mevcuttur. Bitki yapısı, buğdaygillere benzer, kazık köklü, odunumsu gövdeli olup, yan dalları daha çok otumsudur, yani yapraklar doğrudan doğruya ana gövde ile bağlantılıdır. Sıcak ülkelerde ağacımsı şekilde büyüyenleri de vardır. Yaprakları gövde üzerinde simetrik veya asimetrik bir biçimde yeralabilir. Birleşme dik veya sarkıktır. Yapraklar saplı veya sapsızdır. Ana gövdenin ucu salkım şeklinde bir çiçek durumu ile sonlanır. Çiçekleri boru şeklinde, pembe, kırmızı, sarı veya beyaz renklidir. Tohumu çok küçüktür ve 12-15 bin tohum 1 gram ağırlıktadır.

1.2. Tarihçe:

Tütünün anavatanının neresi olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, arkeolojik ve botanik araştırmalar neticesinde tütünün ilk çeşitlerinin Amerika kökenli ve neo-tropikal karakterli olduğu yönündeki görüşler ağırlık kazanmıştır. Tütünün ilk türleri yabani halde, Güney Yarımküre'nin sıcak iklim şartlarında yetişmiştir. Amerika'nın keşfinden önce tütün, Amerika yerlileri tarafından ağızda çiğnemek, tüttürülmek ve buruna çekmek suretiyle kullanılmakta idi. O çağlarda tütün tüketimini alışkanlık haline getiren yerliler, normal şartlarda doğada yabani halde bulunan bu

bitkinin en iyi türlerinden tohum almak ve bunları orman ağaçlarını keserek açtıkları arazi parçaları ile yerleşim mekanlarının yakınlarına dikmek suretiyle yeni ve melez türler elde etmişler, bu sayede de bir çeşit evcilleştirme işi yapmışlardır. Bugün tütün üç ana alt gruba ayrılmakta olup, bu gruplardan Nicotiana Petuniodes dışında kalan Nicotiana Tabacum ve Nicotiana Rustica keyif verici özellilerinden ötürü en çok kullanılan iki tür halini almıştır. Nicotiana Tabacum, en çok tarımı yapılan, pembe çiçekli türdür ve tütün topluluğunun %90'ından fazlasını bu tür teşkil eder.

Amerika'nın keşfiyle beraber Avrupa ülkelerinden buraya daha ziyade altın bulmak ve zengin olmak amacıyla büyük göçler yaşanmıştır. Bu göçlerin öncülüğünü yapan İspanyollar, tütünü Amerika kolonilerinde ilk yetiştirenlerdir ve kayıtlara göre bu tarımın başlangıcı 1520 senelerine dayanır. Daha sonra Amerika'ya gelen Portekizliler, Fransızlar ve İngilizler de tütünle tanışmış ve yerlilerden görüp öğrendikleri biçimlerde tütün üretim ve tüketimine başlamışlardır. Önceleri daha çok ilaç olarak kullanılan tütünün, daha sonraları göçmenler tarafından keyif verici bir yönü de olduğu keşfedilince, önemli bir tüketim maddesi halini almıştır. Önceleri deniz yolu ile sadece yaprakları Avrupa'ya taşınan tütünle bu sayede Kıta Avrupası'nda yaşayan geniş kitleler de tanışmış ve ilk önceleri Avrupa'da tarımı yapılmamasına rağmen hızla tüketimi artarak, Amerika'daki sömürgelerin Avrupa'ya en önemli ihraç mallarından biri haline gelmiştir. Bu sayede zaman içerisinde tütünün önce tüketimi, daha sonraları da üretimi Avrupa'ya ve iç ülkelere intikal etmiş, sahil yolu ile de Akdeniz ve Kuzey Avrupa ülkelerine tanıtılmıştır. Portekizliler tütün bitkisini ve kullanımını Hindistan'dan başlayarak Doğu Asya ülkelerine, Çin ve Japonya'ya tanıtmışlardır.

1559 senesinde Portekiz'e Fransız elçisi olarak gönderilen Jean Nicot, tütüne büyük bir önem vermiş ve her türlü hastalığa deva olarak gösterilen tütünü, elçilik bahçesine diktirmiş, Lizbon'da gördüğü yenilikleri bildirirken, yapraklarının yakılıp dumanının tüttürülmesi ile kurutulmuş yapraklarının ufalanıp buruna çekilmesinin öksürüğe, astıma, başağrısına ve mide ağrılarına karşı etkili olduğundan bahisle 1560'da tütünü Fransız Kraliçesi'ne takdim etmiştir. Jean Nicot'un bu bitkiye gösterdiği alakadan dolayı, tarımla ilgili o dönemde yazılan bir kitabın yazarları, ilk defa olarak tütüne, onun ismine gönderme yaparak "Nicotiana" ismini vermişler, 1828'de tütünde bulunan alkoloid de "Nicotin" olarak adlandırılmıştır.

Tütünün ülkemize girmesi 1601-1603 tarihlerine rastlar. Böylece Avrupa'da tanınmasından yaklaşık olarak 50 sene sonra tütün ülkemizde de kullanılmaya başlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra Padişah I. Ahmet'in saltanatı sırasında Venedikli, İngiliz, Hollandalı ve İspanyol tacirler tütün içme adetini İstanbul'a getirmişlerdir. Tütün tarımının ülkemizdeki başlangıcına dair kesin bir tarih mevcut olmamakla beraber, tütün tohumlarının Rumeli taraflarından Avrupa'ya gidip gelen bazı tüccarlar tarafından getirildiği tahmin olunmakta ve ilk tütün tarımının Yenice ve İskeçe dolaylarında yapıldığı düşünülmektedir.

Önceleri dini törenlerde tütsü, sonra süs bitkisi ve ilaç olarak da kullanılan tütün, daha sonraları pipo, puro, enfiye, çiğneme tütünü, nargile ve sigara şeklinde tüketilmeye başlamıştır. Bugün yapraklarından nikotin, saplarından selüloz, tohumlarından yağ, çiçeklerinden esans, küllerinden potasyum karbonat gibi maddeler de elde edilebilen tütünün, son derece geniş tarım ve sanayi istihdam olanakları yaratmasından ve büyük dış ticaret gelirleri sağlamasından ötürü kimi üretici ülkeler için önemi büyüktür. İhracatından elde edilen dövizden başka, ayrıca ithal ve tüketiminden alınan vergilerle birçok ülkenin vazgeçilmez gelir kaynakları arasındadır.

1.3. Tütün Çeşitleri:

Uygulanan tarım yöntemi, kurutma ve fermantasyon teknolojileri ile iklim şartları tütünün yetiştirilip işlenmesi ve endüstri hammaddesi haline getirilmesi sırasında önemli rol oynamaktadır. Kullanılış yerleri, üretildiği ülkeler, renkleri gibi kriterlere göre de sınıflandırılan tütünler, daha çok kurutulmaları sırasında uygulanan yönteme göre tasnif edilmekte ve isimlendirilmektedir. En yaygın olan sınıflar şöyledir:

- **Sun-cured:** Güneşte kurutulan tütünlerdir. Oriental (şark tipi), semi-oriental (yarı şark tipi), light sun-cured, dark sun-cured olarak alt gruplara ayrılmaktadır. Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan tütünleri Oriental tipi gruba girmektedir.

- **Air-cured:** Kısmen ya da tamamen kapalı mekanlarda, hava ile kurutulan tütünlerdir. Light air-cured ve dark air-cured olarak iki alt gruba ayrılmaktadır. Çok bilinen Burley, Maryland tipi tütünler, light air-cured grubuna, Küba, Brezilya ve Filipin tipi puroluk tütünler ise dark air-cured grubuna aittir.

- **Flue-cured:** Bir ısı kaynağından yararlanılarak elde edilen sıcak havanın kullanılmasıyla kurutulan tütünlerdir. Özellikle Amerikan tarzı sigaralarda çok kullanılan Virginia tipi tütün de bu gruba girmektedir.

- **Fire-cured:** Ateşte kurutulan tütünlerdir. Enfiye, çiğneme tütünü ve bir kısım pipo tütünleri bu grupta yer almaktadır. Daha çok dark air-cured ve flue-cured orijinli tütünler bu grubu oluşturur.

Tüm bu tütün tiplerinin dışında ayrıca bu gruplara sokulmayan Hasankeyf, Tömbeki, Black-Fat ve Perique tütünleri yetiştirilmekte olup, bu tütünler tasnif dışı olarak adlandırılmaktadır.

Türk Tütünleri şark tipi (Oriental) içerisinde mütalâa edilmektedir. Her ne kadar değişik tipte tütünlerin ülkemizde üretimi, farklı ekoloji ve mikro-klimalara bağlı olarak mümkünse de, diğer tipte tütünlerin üretimi henüz çok yeni ve çok küçük boyutlardadır. Dolayısıyla Türkiye'de üretilen tütünlerin %95'ini şark tipi (oriental) tütünler oluşturmaktadır. Bu gruba dahil tütünler genellikle kurak iklimde ve susuz ziraat şeklinde yetiştirilirler. Diğer Nicotiana türlerine nazaran toprak karakterinin asitli olması ve gıdai muhtevanın –humus- vasat ölçüde bulunması Türk tütünlerinin kaliteli üretimi için ayrıca gerekli bir koşuldur. Bu nedenlerden ötürü Türk tipi tütünlerin yetiştirilmesi, toprak profili fazla derin olmayan ve su birikimine meydan vermeyecek şekilde süzek özellik gösteren kır, kır taban (yaka, yarım yaka) diye isimlendirilen meyilli arazi parçalarında yapılmaktadır.

Ülkemizde aile tarımı çerçevesinde yürütülen tütün üretimi, diğer tarım çeşitlerine nazaran oldukça yorucu ve maharet isteyen bir iştir. Tütün tohumu çok küçüktür ve bu tohumun belirli şartlarda çimlenmesi gerektiğinden doğrudan doğruya tarlaya tohum atılması şeklinde uygulamaya gitmek mümkün değildir. Bundan dolayı ilk önce fide yetiştirmek ve bu fideleri tarlaya dikmek şekli tercih edilmektedir.

Fideliğin toprak ve gübrelenmesi, muntazam sulanması icap ettiği gibi soğuklardan ve fazla sıcaktan korunması gerekir. Fideliğe tohum ekilmesi bölgeler itibariyle değişik zamanlarda yapılmaktadır. Ekimden sonra, aşağı yukarı iki ay zarfında meydana çıkan fideler, yerlerinden çıkartılarak bitkinin çabucak göstereceği büyük gelişme dolayısıyla genişliğine kaplayacağı alan hesaplanmak suretiyle aralıklı olarak tarlaya dikilir. Tütün gerek fideliklerde, gerekse tarla devresinde, çok ince bakım ve ihtimam isteyen bir bitkidir ki, bu bakım ve ihtimam burada da bitmeyip ihraç edilene veya sigara haline dönüştürülene kadar devam eder.

Son beş yılın üretim rakamlarına bakıldığında, dünyada her yıl ortalama 6,5 milyon ton tütün üretildiği görülmektedir. Ülkemizde üretilen şark tipi tütünün dünya üretimi ise 600.000-650.000 tonu ancak bulmaktadır. II. Dünya savaşından sonra Virginia ve Burley tütünlerinden yapılan sigaraların tüketimi yaygınlaşmıştır. Günümüzde sigara endüstrisinde Amerikan tipi, İngiliz tipi, Fransız tipi ve Oriental tip olmak üzere dört ana harman tipinden bahsetmek mümkündür ve bugün dünya sigara pazarına hakim olan ve en çok tüketilen tip Amerikan tipidir. Amerikan tipi sigaraların üretiminde tatlandırma ve kokulandırma işlemleri için Oriental tip tütüne de gereksinim olup, Amerikan tipi harmanlara karıştırılma oranı %5 ile %20 arasında değişmektedir. 2000 yılına kadar dünya Oriental tip tütün pazarının %35-40'ını elinde bulundururken, bugün payı %25'e gerileyen Türkiye, hala tüm dünyada en büyük Oriental tip tütün yetiştiricisi ülke konumundadır. Türkiye'den sonra ikinci büyük üretici ülke ise Yunanistan'dır.

II. DÜNYA TÜTÜN PİYASASI

2.1. Dünya Tütün Üretimi:

Türkiye tütün tarımının mevcut durumunun incelenmesinden önce, dünya tütüncülüğünün incelenmesi, Türkiye tütün politikalarının belirlenmesi açısından özellikle önem taşımaktadır, çünkü tütün Türkiye'nin önemli ihracat mallarından biridir. Dünya tütüncülüğünün genel durumundaki değişim, 1992-2003 yılları arası 12

yıllık dönem itibariyle incelenmiştir. Tablo 1, bu dönem zarfında yıllar itibariyle üretim ve ekili alan miktarlarını göstermektedir.

Tüm dünyada 2003 yılı itibariyle, 3.931.715 hektarlık alan ekilmiş ve 6.376.369 tonluk üretim yapılmıştır. Son oniki yıllık dönem zarfında hem tütün ekimi yapılan alanların, hem de yapılan toplam üretimin, özellikle 1996-1997 yıllarındaki artışların dışında, genellikle düşme eğiliminde olduğu, 2003 yılı üretim miktarının 1992 yılına göre yaklaşık % 24 oranında azalmış olduğu görülmektedir.

TABLO 1 – DÜNYA TÜTÜN ÜRETİMİ VE TÜTÜN EKİLİ ALAN

YILLAR	TÜTÜN EKİLEN ALAN (Ha)	TÜTÜN ÜRETİMİ MİKTARI (Ton)	INDEKS
1992	5,319,288	8,330,385	100,00
1993	5,300,254	8,328,708	99,97
1994	4,249,620	6,461,274	77,56
1995	4,144,692	6,273,512	75,30
1996	4,663,238	7,405,559	88,89
1997	5,372,153	8,978,436	107,77
1998	4,445,254	6,936,725	83,27
1999	4,306,320	6,976,519	83,74
2000	4,137,674	6,661,055	79,96
2001	3,764,638	6,186,878	74,26
2002	3,877,274	6,393,924	76,75
2003	3,931,715	6,376,369	76,54

KAYNAK: *FAO.*

Tablo 2, tüm dünyada en fazla tütün üretimi yapan ilk on ülkeyi, 2003 yılı üretimleri sıralamasına göre göstermektedir. 2003 yılı itibariyle en fazla tütün üretimi yapan ilk beş ülke sırasıyla Çin, Brezilya, Hindistan, A.B.D ve Zimbabwe'dir. Bu beş ülke toplamda, dünya üretiminin yaklaşık %67'sini üstlenirken, en fazla tütün üretimine sahip olan Çin, 2.487.578 ton yıllık üretimle, tek başına tüm dünya üretiminin %39'unu gerçekleştirmektedir. Tüm dünya üretiminin %2,3'ünü gerçekleştiren Türkiye ise, bu beş ülkenin ardından 6. sırada yer almaktadır. 1999 ve 2003 yılı üretimleri karşılaştırıldığında, Çin %0,3 gibi çok az bir artışla hemen hemen aynı üretim kapasitesini sürdürmüş iken, Brezilya üretimini %4,5 oranında arttırmıştır. Bu süre zarfında Zimbabwe %10 ve Hindistan %22 oranında azalış yaşarlarken, en büyük düşüşler %41 oranıyla Türkiye ve %36 ile A.B.D'de gerçekleşmiştir.

TABLO 2 – BAŞLICA TÜTÜN ÜRETİCİSİ ÜLKELER (Ton)

ÜLKELER	1999	2000	2001	2002	2003
ÇİN	2,478,295	2,563,854	2,358,842	2,454,578	2,487,578
BREZİLYA	629,525	578,451	564,536	657,444	658,251
HİNDİSTAN	736,200	520,000	490,000	575,000	575,000
AMERİKA	586,360	477,632	449,760	398,520	377,030
ZİMBABWE	193,183	227,726	195,905	174,000	174,000
TÜRKİYE*	251,070	208,002	152,571	161,314	148,216
ENDONEZYA	135,384	135,578	134,379	143,173	135,000
ARJANTİN	113,400	114,509	98,110	125,431	125,431
YUNANİSTAN	139,791	136,593	136,490	127,000	121,000
İTALYA	126,352	129,937	130,487	122,231	106,250

KAYNAK: *FAO; * TEKEL Kayıtları.*

2.2. Dünya Tütün Ticareti:

Dünya tütün ticaretindeki gelişmeler incelendiğinde, uluslararası tütün ticaretinin üretimin aksine son on iki yıllık dönem boyunca sürekli artış gösterdiği görülmektedir. 1990 yılında 1.511.201 ton olan dünya toplam tütün ihracatı, yaklaşık %40 oranında bir artış göstererek 2002 yılında 2.108.074 tona ulaşmıştır. Değer olarak bakıldığında ise toplam tütün ihracatı gelirlerinin, 1997 yılına kadar küçük dalgalanmalar göstererek ihracat hacmiyle birlikte arttığı, 1997 yılından itibaren ise ihracat hacminin artmasına karşın sürekli düştüğü görülmektedir ki bu da dünya genelinde tütün fiyatlarının gerilemesine bağlanabilir.

TABLO 3 – DÜNYA TÜTÜN DIŞ TİCARET HACMİ

YILLAR	İTHALAT-MİKTAR (Ton)	İTHALAT-DEĞER (x1000$)	İHRACAT-MİKTAR (Ton)	İHRACAT-DEĞER (x1000$)
1990	1.463.383	5.490.387	1.511.201	4.888.833
1991	1.630.635	6.455.063	1.653.120	5.742.899
1992	1.783.611	6.997.009	1.736.921	5.881.655
1993	1.686.209	5.973.547	1.768.539	5.009.744
1994	1.816.929	6.246.784	1.819.891	5.046.332
1995	1.751.145	6.142.999	1.698.779	5.110.307
1996	2.012.103	7.304.017	2.021.911	6.527.454
1997	2.065.474	7.971.921	2.056.281	6.908.044
1998	2.067.647	7.521.915	1.993.348	6.339.261
1999	2.091.375	7.435.452	2.033.776	6.154.230
2000	2.228.460	7.573.172	1.946.733	5.698.067
2001	2.244.128	7.414.872	2.197.087	5.897.905
2002	2.209.721	7.191.158	2.108.074	5.420.361

KAYNAK: *FAO.*

2.2.1. İhracat:

Dünyanın en fazla tütün ihraç eden ülkesi, 2002 yılı itibariyle, yıllık yaklaşık 465.000 ton ile açık ara Brezilya'dır. Onu Çin, A.B.D., İtalya ve Malawi takip etmektedir. Tablo 4'te, en çok tütün ihraç eden ilk on ülke içerisinde Türkiye'nin 8. sırada yer aldığı görülmektedir.

1998-2002 yılları arası beş yıllık dönemde önemli tütün ihracatçısı ülkelerin ihracat rakamları incelendiğinde Brezilya, Çin ve İtalya'nın ihracatlarını sürekli arttırdığı, Hindistan ve Arjantin'in ihracatlarının artmış olmasına rağmen bu süreçte çok dalgalı bir seyir izlediği, A.B.D. ve Türkiye'nin ihracatlarında ise düşüş yaşandığı gözlenmektedir. 1998 ve 2002 yılı rakamları karşılaştırıldığında, dünyanın en fazla Oriental tip tütün ihraç eden ülkesi olan Türkiye'nin tütün ihracatı yaklaşık olarak %42 oranında azalmıştır.

TABLO 4 – BAŞLICA TÜTÜN İHRACATÇISI ÜLKELER (Ton)

ÜLKELER	1998	1999	2000	2001	2002
BREZİLYA	300.513	343.029	341.488	435.395	464.862
ÇİN	106.355	131.722	120.334	166.962	169.203
A.B.D.	215.222	190.538	184.396	190.828	157.331
İTALYA	95.664	93.862	102.933	109.623	119.165
MALAWİ	129.630	95.600	90.300	93.000	114.581
ZİMBABWE	194.141	163.933	177.053	221.145	105.547
HİNDİSTAN	75.035	118.838	97.363	84.476	101.164
TÜRKİYE*	155.058	129.284	100.388	105.769	88.840
YUNANİSTAN	98.301	100.889	82.885	77.922	84.124
ARJANTİN	52.824	72.580	57.494	75.683	81.502

KAYNAK: *FAO; * TEKEL Kayıtları.*

2.2.2. İthalat:

2002 yılı itibariyle en fazla tütün ithal eden ülkeler sıralamasında Rusya birinci sırada yer almakta, onu sırasıyla A.B.D., Almanya, Hollanda ve Japonya takip etmektedir. Tütün ithal eden ülkelerin ithalatlarının 1998-2002 yılları arasındaki seyri incelendiğinde, Rusya Federasyonu, Fransa, Belçika, Mısır ve Çin'in ithalatlarının sürekli arttığı, sadece Çin'in ithalatının 2002 yılında bir miktar düştüğü, A.B.D.'nin önce düşüş gösterip sonra tekrar artarak 1998 rakamının üstüne çıktığı, Almanya ve

Hollanda'nın ithalatlarının ise tam tersine önce artıp 2000 yılından itibaren tekrar düşmeye başladığı, ancak 1998 yılı rakamlarının üstünde kaldığı, Japonya'nın ithalatının ise sürekli ancak küçük miktarlarda düşüş gösterdiği görülmektedir. 1998 ve 2002 yılları arasında tütün ithalatında en dramatik düşüşü İngiltere yaşamıştır; İngiltere'nin 2002 yılı tütün ithalatı miktar olarak 1998 yılı ithalatının yaklaşık %28'i kadardır.

TABLO 5 – BAŞLICA TÜTÜN İTHALATÇISI ÜLKELER (Ton)

ÜLKELER	1998	1999	2000	2001	2002
RUSYA FEDERASYONU	200.830	263.129	276.202	300.022	296.010
A.B.D.	246.763	241.062	196.597	234.161	263.807
ALMANYA	171.484	189.669	229.040	200.018	182.274
HOLLANDA	99.606	112.607	154.187	104.306	101.574
JAPONYA	101.441	98.919	93.928	92.425	89.457
FRANSA	70.564	70.528	87.220	87.411	87.852
İNGİLTERE	235.976	128.569	129.115	110.491	67.431
BELÇİKA	-	-	35.083	54.420	65.460
MISIR	54.739	55.040	60.505	61.096	65.031
ÇİN	20.687	22.446	46.734	63.540	55.266

KAYNAK: *FAO.*

III. TÜRKİYE TÜTÜN PİYASASI

3.1. Türkiye' de Tütün Üretimi:

Ülkemizde tütün yetiştiriciliğinin çok önemli bir yeri vardır. Dünya tütün mamulleri piyasasında genellikle harmanlanmış tütün kullanılmakta ve bu harmanlarda da belli oranlarda şark tipi tütün kullanılması gerekmektedir. Şark tipi tütün ise esas itibariyle ülkemizde, Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Moldavya ve Kırgızistan gibi ülkelerde üretilmekte olup, tüm dünyada toplam şark tipi tütün üretiminin yaklaşık olarak %25'i ülkemizde gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz tütün sektöründe istihdam edilen tütün ekicisi sayısı ve dünya şark tütünü piyasasındaki yerimiz göz önüne alındığında, özellikle tarım ve dış ticaretimizde tütünün yeri ve önemi ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde tütün genellikle Ege, Karadeniz, Marmara ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yetiştirilmektedir. Makine gücünden çok insan gücüne ve emeğine dayalı olarak aile işletmeciliği şeklinde gerçekleştirilen tütün tarımı, birçok ailenin de geçim kaynağını oluşturmaktadır. Tablo 6'da, ülkemizdeki tütün ekicisi adedinin bölgelere göre dağılımı ve 1997-2003 yılları arasındaki seyri görülmektedir.

TABLO 6 – TÜRKİYE'DE TÜTÜN EKİCİLERİNİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

	EGE	MARMARA	KARADENİZ	DOĞU	GÜNEYDOĞU	TOPLAM
1997	300.756	16.379	91.107	27.790	124.348	560.380
1998	334.117	15.886	97.482	28.634	145.944	622.063
1999	296.251	15.521	90.809	29.298	136.242	568.121
2000	301.177	14.839	90.128	27.252	150.078	583.474
2001	246.166	12.979	77.911	23.928	117.038	478.022
2002	182.616	11.595	72.628	23.852	110.545	401.236
2003	145.407	8.215	59.681	22.165	98.293	333.761

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

Tablodan da görüldüğü üzere tütün sektöründe en fazla istihdamı yaratan bölgemiz Ege Bölgesi'dir. Onu Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri takip etmektedir. Önemli olan nokta ise tütün yetiştiricilerinin sayısının 2000 yılından itibaren tüm bölgelerimizde sürekli düşmüş olmasıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu düşüş %19 olarak gerçekleşmişken, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde %34'e yaklaşmıştır. En fazla düşüşler ise Marmara Bölgesi'nde %45 ve Ege Bölgesi'nde de %50 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde ise toplam tütün ekicisi sayısı, 1997'de 560.380 kişiden, 2002 yılında 333.761'e düşmüş, böylece tütün sektörü istihdam oranında %40'a varan bir azalış yaşanmıştır. Buna koşut olarak tütün üretim miktarı da düşmüştür. Aşağıda Tablo 7'de, yabancı tip tütün üretimi de dahil olmak üzere, Türkiye tütün üretiminin ve ekili alan miktarının 1990-2003 yılları arasındaki seyri görülmektedir.

TABLO 7 - TÜRKİYE TÜTÜN ÜRETİMİ, TÜTÜN EKİMİ YAPILAN ALAN VE VERİM

YILLAR	EKİLİ ALAN (Ha)	VERİM (Hg/Ha)	ÜRETİM (Ton)
1990	320.236	9.243	296.008
1991	281.701	8.551	240.881
1992	331.158	10.094	334.276
1993	339.856	9.969	338.796
1994	227.113	8.232	186.954
1995	209.919	9.739	204.440
1996	236.620	9.760	230.949
1997	322.500	9.911	302.008
1998	278.350	9.298	258.811
1999	270.751	9.273	251.070
2000	237.722	8.749	208.002
2001	198.827	7.673	152.571
2002	199.458	8.087	161.314
2003	-	-	148.216

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

1990'ların başlarında 300.000 tonun üzerine çıkan yıllık tütün üretimimiz, 1994 yılında, ekonomik krizin muhtemel etkisiyle de ani bir düşüşle 186.954 tona gerilemiş, daha sonra toparlanmaya başlayarak 1997 yılında tekrar 300.000 ton seviyesini yakalamıştır. Ancak 1997 yılından itibaren tütün üretimimiz sürekli bir düşüş göstererek 2003 yılında 148.216 tona kadar gerilemiştir ki bu aynı zamanda 1997 yılı üretim miktarına göre %50 oranında bir düşüş anlamına gelmektedir.

Türkiye'de üretilen tütün, şark tipi tütün ve yabancı tip tütünler olarak ayrı ayrı incelendiğinde görülmektedir ki, esas olarak üretim miktarı düşen şark tipi tütün olmuştur. Tüm dünyada talep daha çok harmanlanmış tütün tipleriyle hazırlanan Amerikan marka sigaralara doğru kaymıştır ve bunun ülkemizdeki etkileri de aynı yönde olmuştur. Bunun bir sonucu olarak şark tipi tütüne olan hem yurtiçi hem de yurtdışı talep göreli olarak gittikçe azalmıştır. Yabancı tip tütünlerin ülkemizde üretilmeye başlanması son on yıla rastlamaktadır. Şark tipi tütünden çok farklı biçimlerde yetiştirilen ve çok farklı koşullarda çok pahalı teknolojiler kullanılarak kurutulan ve işlenilen yabancı tip tütünlerin üretimi henüz ülkemizde çok fazla gelişmemiştir. Tablo 8'den görüldüğü üzere, yabancı tip tütünlerin üretim miktarı 1996 yılında yıllık 5.733 tondan, yaklaşık %40 artış göstererek 2002 yılında 8.021 tona yükselmiştir. Buna rağmen bu miktar, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı tip tütün miktarının çok küçük bir kısmını karşılayabilmektedir.

TABLO 8 – TÜRKİYE'DE ÜRETİLEN YABANCI TİP VE ŞARK TİPİ TÜTÜN MİKTARI

YILLAR	ŞARK TİPİ TÜTÜN ÜRETİMİ (Ton)	YABANCI TİP TÜTÜN ÜRETİMİ (Ton)	TOPLAM TÜTÜN ÜRETİMİ (Ton)
1996	225.216	5.733	230.949
1997	295.506	6.502	302.008
1998	251.108	7.703	258.811
1999	242.912	8.158	251.070
2000	199.659	8.343	208.002
2001	144,712	7.859	152.571
2002	153.293	8.021	161.314

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

Üretilen tütün miktarı bölgeler itibarıyla incelendiğinde, üretimimizin yarıdan fazlasının Ege Bölgesi'nden geldiği görülmektedir. 2003 yılı itibariyle Ege Bölgesi'ni sırasıyla Karadeniz ve Marmara Bölgeleri takip etmektedir. Ülke genelinde üretim düştüğünden, Tablo 9'dan görüldüğü üzere bölge bazında da tüm bölgelerimizde düşüş yaşanmıştır. Ancak en dramatik düşüşler sırasıyla %75 ile Güneydoğu Anadolu ve %65 ile Doğu Anadolu bölgelerinde gerçekleşmiştir.

TABLO 9 – TÜRKİYE TÜTÜN ÜRETİMİNİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI (Ton)

YILLAR	EGE	MARMARA	KARADENİZ	DOĞU	GÜNEYDOĞU	TOPLAM
1997	159.082	11.870	38.449	12.578	80.027	302.007
1998	132.610	11.394	34.902	9.915	69.989	258.811
1999	130.827	11.355	36.222	10.159	62.505	251.070
2000	114.170	11.634	32.523	6.729	42.943	208.001
2001	92.801	10.256	23.034	3.881	22.596	152.570
2002	101.055	8.316	23.020	4.770	24.153	161.314
2003	95.987	6.334	21.737	4.433	19.725	148.216

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

Dünyada pek çok ülkede uygulandığı gibi bizde de tütün yetiştiriciliği girdi sübvansiyonu ve fiyat desteği sistemi ile desteklenmiştir. Ancak 1987'den itibaren uygulanan yüksek fiyat politikaları üretimin talepten daha fazla ve aşırı boyutlarda artmasına ve de tüketilemeyen tütün fazlalarının stokları şişirmesine neden olmuştur. Aynı sorunla karşı karşıya kalan bir çok ülke, fiyat desteği sisteminden üretim artışına

neden olmayacak nitelikteki doğrudan gelir ödemeleri sistemine geçiş yaparak hem sektörü ve üreticileri korumayı sürdürmeyi hem de üretimin aşırı artmasını önlemeyi amaçlamışlardır. Bu uygulamaya Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası çerçevesinde 1993 ürün yılı ile başlanmıştır.

Avrupa Birliği'nde 1993 ürün yılından beri üretilecek tütün miktarlarına kota uygulanmakta ve bu kotalar dahilinde üretim yapan tütün üreticileri doğrudan gelir desteğinden istifade edebilmektedirler. Bu sayede tütün üreticileri, tütün işleyicileri ve tütün mamulleri sanayicilerinin verdikleri piyasa fiyatlarının yanı sıra, daha önceden belirlenmiş olan kotalar dahilinde gelir desteği ödemeleri de almaktadırlar. Aşağıda yer alan Tablo 10 ve Tablo 11'de, 1999 yılı itibariyle Avrupa Birliği'nde üretilen tütün türlerinin herbirinin kilogram başına verilen piyasa fiyatları ve ödenen gelir desteği primleri görülmektedir. Tablolardan da görüldüğü üzere, tütünlerin ortalama piyasa fiyatları çok düşük olmakla birlikte, piyasa fiyatlarının yaklaşık dört-beş katına varan gelir desteği ödemeleri yapılmaktadır. Bu durum, hem tütün yetiştiricilerinin gelir desteği ödemeleri sayesinde korunmalarını hem de tütün sanayicilerinin hammadde olarak kullandıkları tütünü çok ucuza almaları, böylece maliyetlerini çok düşük tutarak yüksek rekabet gücü kazanmaları sonucunu doğurmaktadır.

TABLO 10 – AB ORTALAMA TÜTÜN FİYATLARI

TÜTÜN TÜRLERİ	AB ORTALAMA PİYASA FİYATI (EURO/Kg)
FLUE-CURED	0,584
LIGHT AIR CURED	0,373
DARK AIR CURED	0,497
FIRE-CURED	1,561
SUN-CURED	0,353

KAYNAK: *USDA EU Tobacco and Products Annual 2000*

TABLO 11 – AB GELİR DESTEĞİ PRİMLERİ

TÜTÜN TÜRLERİ	AB GELİR DESTEĞİ PRİMLERİ (EURO/Kg)
FLUE-CURED	2,98062
LIGHT AIR CURED	2,38423
DARK AIR CURED	2,38423
FIRE-CURED	2,62199
SUN-CURED	2,38423

Türkiye'de ise tütün fiyatları 1990'ların ortalarında yüksek fiyat politikaları nedeniyle yüksek seviyelerde seyretmiş ve 1990'ların sonlarına kadar yüksek enflasyon seviyeleriyle uyumlu bir biçimde fiyat artırımlarına gidilmiş, bu sayede de 1999 yılına kadar makul seviyelerde seyretmiştir. 1999 yılından itibaren ise tütün fiyatları dolar bazında önemli biçimde düşmeye başlamıştır. Aşağıda Tablo 12'de,

1993-2002 yılları arasında Türkiye'de döviz kuru ile tütün fiyatlarının hem TL hem de dolar bazında seyri görülmektedir.

TABLO 12 – 1993-2002 YILLARI TÜRKİYE TÜTÜN DESTEKLEME FİYATLARI

YILLAR	FİYAT (TL/Kg)	TL/$ KURU	FİYAT ($/Kg)
1993	71.000	29.939	2.37
1994	142.000	46.090	3,08
1995	250.000	82.041	3,05
1996	500.000	153.153	3,26
1997	900.000	262.919	3,42
1998	1.400.000	422.786	3,31
1999	1.750.000	627.652	2,78
2000	2.200.000	1.233.169	1,78
2001	3.000.000	1.515.372	1,97
2002	4.296.000	1.502.519	2,85

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

3.2. Dış Ticaret:

3.2.1. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları ve Mevzuat:

Türkiye'de 01.01.1989 tarihinde yürürlüğe giren "Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Uluslararası Sözleşmesi"'nde yer alan Armonize Sistem Nomanklatürü'ne göre tütün ve tütün mamullerinin Gümrük Tarife Cetveli'ndeki sınıflandırması şöyledir:

- **24.01** Yaprak tütün ve tütün döküntüleri:
  - **- -** **2401.10** Tütün (sapları koparılmamış, damarı çıkarılmamış)
  - **- -** **2401.20** Tütün (tamamen veya kısmen sapları koparılmış, damarı çıkarılmış)
  - **- -** **2401.30** Tütün döküntüleri
- **24.02** Tütün veya tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigarillolar ve sigaralar
- **24.03** Diğer mamul tütün ve mamul tütün yerine geçen maddeler; "homojenize" veya yeniden tertip edilmiş tütün; tütün hülasa ve salçaları.

Avrupa Gümrük Birliği anlaşması normlarına göre tüm yaprak tütün çeşitleri tarım ürünü sayılmakta, dolayısıyla tütün ithalatından alınan gümrük vergisi uygulamasına devam edilmektedir. Türkiye tütün ithalatı için, AB ve EFTA ülkeleri ile diğer ülkelerin tümüne %25 gümrük vergisi oranı uygulamaktadır.

2002 yılına kadar ülkemizde üretilen tütünlerin alımı TEKEL ve tüccarlar tarafından yapılmış olup, tüccar satın aldığı tütünü yurtiçinde kurulu özel sigara fabrikalarına ve yurtdışına pazarlamış, TEKEL ise hem kendi fabrikalarında sigara üretiminde kullanmak ve ihraç etmek için hem de üreticiyi korumak amaçlı destekleme alımları çerçevesinde tütün alımlarını gerçekleştirmiştir. Ancak 03.01.2002 tarihinde kabul edilen ve 09.01.2002 tarihli ve 24635 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 4733 sayılı "Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile TEKEL'in yeniden yapılandırılması, TAPDK'nın (Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu) kurulması, bu Kurumun görev ve yetkilerinin düzenlenmesi ile tütün ve tütün mamullerinin Türkiye'de üretimine, iç ve dış alım ve satımına ilişkin usul ve esaslar yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu kanunda belirtildiği üzere, 02.01.1961 tarihli ve 196 sayılı "Ekici Tütünleri Satış Piyasalarının Desteklenmesine Dair Kanun" ile 09.05.1969 tarihli ve 1177 sayılı "Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu" yürürlükten kaldırılmıştır. Yine aynı kanunda belirtildiği üzere 2002 ve müteakip yıllar için tütün ürünü destekleme alımlarına son verilmiştir.

Türkiye'de üretilen üretici tütünleri, 4733 sayılı Kanun çerçevesinde 2002 yılından itibaren Yazılı Sözleşme Esası veya Açık Artırma yöntemleriyle alınıp satılmaya başlanmıştır. Sözleşmeli üretim esasına göre üretilen tütünlerin fiyatları, tütün mamulleri üreticileri ve/veya tüccarlar ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirlenmektedir. Yazılı sözleşme yapılarak üretilen tütünler dışında kalan üretici tütünleri ise açık artırma merkezlerinde açık artırma yöntemiyle alım satıma söz konusu olmaktadır. Ancak 2002 yılında yazılı sözleşme yapılarak üretilen tütünler dışında kalan tütünlerin pazarlanmasında problemler yaşanması ve fiyatların sözleşmeli tütün fiyatlarının çok altında kalmasından dolayı 2003 yılında sadece yazılı sözleşme ile üretim yapılmıştır.

3.2.2.İhracat:

Tütün, sağladığı ihracat gelirleri ile dış ticaretimize konu olan en önemli tarım ürünlerinden biridir. Ülkemizde yetiştirilen şark tipi tütünler dünyada üretilen şark tipi tütünler arasında en kalitelisi olarak bilinmekte, hatta Türk tipi tütün olarak da sınıflandırılmaktadır.

TABLO 13 – TÜRKİYE TÜTÜN İHRACAT HACMİ

YILLAR	İHRACAT-MİKTAR (Ton)	İHRACAT-DEĞER (x1000$)	ÜRETİM (Ton)	İHRACATIN ÜRETİME ORANI (%)
1990	94.770	418.491	296.008	32,01
1991	136.573	563.461	240.881	56,70
1992	76.454	309.425	334.276	22,87
1993	91.352	395.560	338.796	26,96
1994	103.712	395.166	186.954	55,47
1995	82.590	244.545	204.440	40,40
1996	162.027	538.548	230.949	70,15
1997	162.516	564.513	302.008	53,81
1998	155.058	520.480	258.811	59,91
1999	129.284	478.624	251.070	51,49
2000	100.388	368.363	208.002	48,26
2001	105.769	354.315	152.571	69,32
2002	88.840	279.866	161.314	55,07
2003*	112.430	330.281	148.216	75,85

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları; * TAPDK.*

Tablo 13, 1990-2003 yılları arasındaki dönemde tütün ihracatımızın miktar ve değer olarak seyri ile her yıl itibariyle tütün üretimimize olan oranını göstermektedir. 1990 yılından başlayarak küçük dalgalanmalar gösteren tütün ihracatımız, 1996 ve 1997 yıllarında en yüksek değerleri olan 162.000 tonlara ulaşmış, daha sonra düşme eğilimine girerek 2002 yılında 88.840 tona kadar gerilemiştir. 2003 yılında tekrar artarak 112.430 tona çıkmış olduğu görülmektedir. Aynı dönemdeki tütün üretimimize baktığımızda ihracatımızın üretimimize nazaran daha istikrarlı bir yapıda olduğu söylenebilir. Tütün ihracatımızın tütün üretimimize oranının yıllar itibariyle izlediği seyri incelenirse, her ne kadar üretimimizdeki aşırı dalgalanmaların da etkisiyle değişkenlik gösterse de, sadece dört yılın dışında hep %50'nin üzerinde seyrettiği, hatta kimi zaman %70'lerin üzerine çıktığı görülmektedir. Şiddetli bir kriz yaşadığımız 2001 yılında bile üretim, bir önceki yılda aldığı değer olan 208.000 tondan 152.571 tona gerilemiş iken, ihracat 100.388 tondan 105.769 tona yükselmiştir. Bu durum ise

tütün ihracatının, hem 330 milyon dolarlık payı ile dış ticaretimiz içerisindeki hem de yarattığı istihdam ile genel tarım sektörümüzdeki önemine işaret etmektedir.

Bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ihracatımızın çok büyük bir bölümünün Ege Bölgesi'nden yapıldığı görülmektedir. Tablo 14, tütün ihracatımızın 2002 yılı itibariyle bölgelere göre dağılımını göstermektedir. Tablo 14'deki rakamlar yabancı tütünleri, tömbeki tütününü ve kırıkları kapsamamaktadır.

TABLO 14 – 2002 YILI TÜTÜN İHRACATIMIZIN BÖLGELERE DAĞILIMI

BÖLGELER	EGE	KARADENİZ	GÜNEYDOĞU	MARMARA	DOĞU
MİKTAR (Ton)	63.691	10.185	5.104	1.161	-
DEĞER (x1000 $)	222.455	43.971	3.919	2.479	-

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

2002 yılında Ege Bölgesi'nde üretilen tütünün %63'ü ihraç edilmiştir. Karadeniz Bölgesi ürettiği tütünün yaklaşık %50'sini ihraç ederken, diğer bölgelerde bu oran çok düşük seviyelerde kalmıştır. Ege Bölgesi'nin tüm tütün ihracatımız içindeki payı ise 2002 yılında %70 dolaylarında gerçekleşmiştir.

Türkiye tütün ihracatının ülkeler itibariyle dağılımı incelendiğinde, en büyük alıcı ülkenin A.B.D. olduğu, onu Avrupa Birliği ülkelerinin izlediği görülmektedir. Tablo 15, 2002 yılı itibariyle tütün ihracatımızın ülkelere göre dağılımını göstermektedir.

TABLO 15 – 2002 YILI TÜTÜN İHRACATIMIZIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

ÜLKELER	A.B.D.	AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU	DİĞER ÜLKELER	TOPLAM
MİKTAR (Ton)	33.768	28.069	8.792	18.211	88.840
DEĞER (x1000 $)	102.162	108.587	15.674	53.443	279.866

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları.*

2002 yılı tütün ihracatımız içerisinde en büyük pay 33.768 ton ve %38 oran ile A.B.D.'nin olmuş, onu 16.483 ton ve %19'luk pay ile Almanya izlemiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan Rusya Federasyonu 5.037 ton ve Ukrayna 2.116 ton, Avrupa Birliği'nden ise Fransa 3.209 ton ve Hollanda 2.451 ton ile başlıca alıcı ülkeleri oluşturmaktadır.

2.3. İthalat:

Ülkemiz sınırları içerisinde üretimi yapılan Amerikan marka sigaraların tütün harmanlarında daha çok Virginia ve Burley tipi tütünler kullanılmaktadır. Bu tip tütünlerin ülkemizde üretimi ise henüz çok yeni ve çok küçük boyutlarda olduğundan sigara endüstrisinin ihtiyaçlarını karşılamanın çok gerisinde kalmaktadır. Bu sebepten dolayı ülkemiz sınırları içerisinde üretilen Amerikan marka sigaraların üretiminde kullanılmak üzere büyük miktarlarda yabancı tip tütünler ithal edilmektedir. Ülkemiz sınırları içinde yabancı marka sigara üretimi yapan üç önemli özel sektör firması ise PHILSA, Japan Tobacco International ve British American Tobacco firmalarıdır.

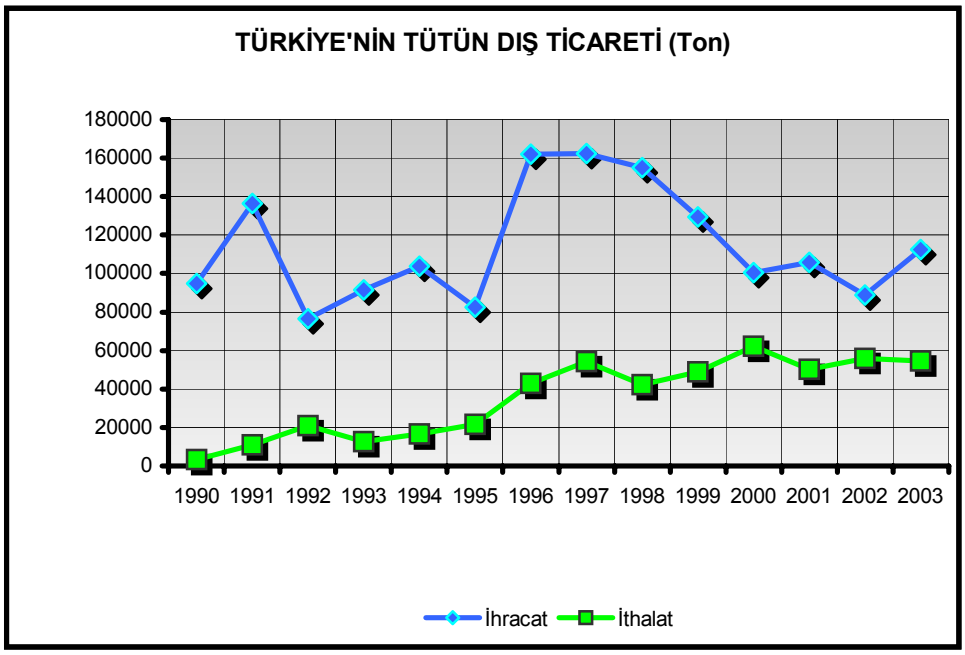
Tablo 16, 1990-2003 yılları arasındaki dönemde yıllık tütün ithalat hacmimizin ve değerinin seyrini göstermektedir.

TABLO 16 – TÜRKİYE TÜTÜN İTHALATI

YILLAR	İTHALAT-MİKTAR (Ton)	İTHALAT-DEĞER (1000$)
1990	3.279	21.429
1991	10.984	68.635
1992	20.936	134.255
1993	12.497	93.666
1994	16.692	86.442
1995	21.639	134.398
1996	42.962	240.019
1997	54.397	341.158
1998	42.174	255.497
1999	48.846	247.592
2000	62.195	308.183
2001	50.113	243.369
2002	55.750	278.750
2003*	54.666	273.331

KAYNAK: *TEKEL Kayıtları; * TAPDK.*

1990 yılında 3.279 ton kadar olan tütün ithalatı, birkaç senenin dışında genellikle her sene artış göstermiş ve 2000 yılında 62.195 ton olan en yüksek değerine ulaşmıştır. 2003 yılında 54.666 ton ve 273 milyon dolarlık tütün ithalatı yaptığımız görülmektedir. 1996-2003 yılları arası dönem için bakılırsa ithalatın 52.000 ton gibi ortalama bir değerin etrafında küçük dalgalanmalar gösterdiği anlaşılmaktadır.

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tütün, geniş kitlelere sağladığı istihdam olanakları ve dış ticaret gelirlerimiz içindeki yüksek payından dolayı Türkiye tarımının geleneksel ve en önemli ürünlerinden biri olmuştur. Türkiye'de üretilen Şark tipi tütün, diğer ülkelerde de üretilen tüm Şark tipi tütünler arasında en kalitelisi olarak mütalaa edilmektedir ve Türkiye, dünya Şark tipi tütün sektörünün büyük bir kısmına sahiptir. Ancak son on yıl zarfında tütün üretim hacmi ve ekici sayısında %50'ye yakın bir düşüş yaşanmıştır. Dolayısıyla tütün üreticisi korunmalı ve Avrupa Birliği'ne uyum yolunda gerekli ve uygun tarım destekleme politikaları belirlenmelidir ki, daha önce de belirtildiği gibi Avrupa Ortak Tarım Politikası çerçevesinde harekete geçirilen doğrudan gelir desteği uygulaması gibi modeller mevcuttur.

Öte yandan tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Amerikan marka sigaralara doğru bir talep kayması gerçekleşmektedir. Şark tipi tütün bu tip sigaralarda ancak belli ve küçük oranlarda kullanıldığı için dünya Şark tipi tütün pazarı kısıtlı boyutlarda kalmaktadır. Yabancı tip tütünlerin ülkemizde yetiştiriciliği ise yakın geçmişe dayanmaktadır ve çok küçük boyutlarda olduğu için sigara üreticilerinin taleplerini karşılamanın çok uzağındadır, dolayısıyla ülkemizde üretilen Amerikan marka sigaralarında kullanılmak üzere dışarıdan yüksek miktarlarda yabancı tip tütün ithal edilmektedir. Yabancı tip tütünlerin üretim koşulları, kurutulma ve işleniş biçimleri ise şark tipi tütünlerden çok farklıdır. Kurutulmaları özel ve pahalı teknolojilerle gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla yabancı tip tütün yetiştiriciliğinin ülkemizde gelişebilmesi için gerekli adaptasyon çalışmalarına, kurutma teknolojilerine, fırın ve hangar tesislerine yatırım yapılması ve uygun destekleme politikalarıyla yerli üretici için makul rekabet koşullarının oluşması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- TEKEL Yaprak Tütün İşletmeleri ve Ticareti Müessesesi Müdürlüğü – Ar-Ge Enformasyon Bülteni
- TAPDK – T.C. Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu – Sektör Bilgileri
- T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı – Ürün Raporları
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Müsteşarlığı – VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Bitkileri Alt Komisyonu Raporu
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği – Ürün Raporları
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) - Statistics
- U.S.D.A. FAS (U.S. Department of Agriculture-Foreign Agricultural Service) – Tobacco and Products Annual Reports

- Web siteleri

  www.yapraktutun.gov.tr

  www.tutunkurumu.gov.tr

  www.tarim.gov.tr

  www.dpt.gov.tr

  www.tzob.org.tr

  www.fao.org

  www.fas.usda.gov

  www.egebirlik.org.tr